మధ్యదారిలో దారితెలియక కొట్టు మిట్టు ఆడుతున్నాం. ఇదంతా స్త్రీ పురోగమనా నాంది అనుకుంటే మనం ఆ పురోగమనానికి పునాది రాళ్ళం. ఈ పునాదులు ఎండకి వానకి తడిసి రాటకి పోటకి ఆగితే ఆ పునాది మీద భవంతి లేస్తుంది. ఈనాడు మనం వేసిన పునాదిపై భవంతిలో తరువాతి తరం స్త్రీలు హాయిగా ఆనందంగా స్వేచ్ఛావాయువులు పీలుస్తారని ఆనందిద్దాం. అంతకంటే మనం ఏం చెయ్యగలం" మాధవి అంది.

సునీత విస్ఫారిత నేత్రాలతో మాధవి వంక అభినందిస్తున్నట్టు చూసింది. "కరక్ట్ ఎంత బాగా చెప్పింది మాధవి. ఒక మంచిపనికి అనేక త్యాగాలవసరం మన జాతి విముక్తికి గాంధి ఎంత త్యాగం చెయ్యాల్సి వచ్చింది. స్త్రీ జాతి విముక్తికి, పురోగమనానికి మనం పునాదిరాళ్ళం అయినా పరవాలేదు. తరువాత తరం స్త్రీ కోరుకున్న ఆత్మస్థైర్యం, స్వశక్తి వగైరాలు లభ్యమయితే...."అనుకుంది సునీత నిట్టూరుస్తూ.

[వనిత మాస పత్రిక]

★

తిరిగిరాని గతం

ఆటో దిగి శ్రీవల్లి లోపలికి అడుగుపెట్టింది. అప్పుడే ఇంట్లోంచి ఏదో శవం వెళ్ళినట్లు ఇల్లంతా నిశ్శబ్దంగా వుంది. అంతా తలో మూల వాడినమొహాలతో కూర్చుని వున్నారు. మహిమ తండ్రి పేపరు ముఖానికి అడ్డం పెట్టుకున్నారు. పెద్దన్నయ్య శ్రీధర్ ఓ పుస్తకం, చిన్నన్నయ్య శ్రీకర్ ఓ పుస్తకం పట్టుకుని కూర్చున్నారు - మహిమ ఎక్కడుందో కనపడలేదు– "అంకుల్.... ఏమయింది? ఎందుకు అంత అర్జంటుగా రమ్మన్నారు...." వల్లి అందర్నీ చూస్తూ ఆరాటంగా అడిగింది. వల్లి గొంతు వినగానే మహిమ తల్లి జానకి, పెద్దవదిన శశిరేఖ, చిన్నవదిన లత లోపల్నించి వచ్చారు.... అంతా ఒక్కసారి "అదికాదు వల్లీ ...." అంటూ ఏదో చెప్పబోయారు. "ష్....వుండండి, కూర్చో వల్లీ ...." అంటూ రాజారావుగారు అందరినీ వారించి "ఏం లేదమ్మా.... నీకు తెల్సు గదా ఇవాళ మహిమని చూడటానికి సాయంత్రం మీ పినమామగారి అబ్బాయి వస్తున్నాడు గదా, అతన్ని తీరా పెళ్ళి

చూపులకి పిలిచాక ఇప్పుడు మహిమ ఏమో తనకేం పెళ్ళి చూపులు వద్దు, ఇప్పు డసలు పెళ్ళే చేసుకోను అంటోంది" రంగనాథంగారు మొదలుపెట్టారు.

"ఉదయం నుంచి గొడవ మొదలుపెట్టింది.... తనకి చెప్పకుండా అసలు ఎందుకు పిలవాలని ఎగిరిపడ్తోంది" జానకమ్మ మొహం ఎర్రపరుచుకుని ఆవేశంగా అంది. "మంచి సంబంధం.... పెద్ద చదువులు చదివి, పదివేల రూపాయలు తెచ్చు కుంటున్నాడు. అన్నింటికంటే నీ బంధువులు, మంచి కుటుంబం, అబ్బాయి బాగు న్నాడు ఫొటోలో.... ఇంతకంటే ఇంకేం కావాలి ఏ ఆడపిల్ల కన్నా.... యిన్నాళ్ళు చదువు అని అంటే సరే అన్నాం.... ఇప్పుడింకేం అభ్యంతరం అని పెళ్ళిచూపులు ఏర్పాటుచేస్తే...." ఆవిడ ఆవేశంగా చెప్పుకుపోతోంది.

"దానికి ముందుగా చెప్పలేదనుకో, ఎలాగో శలవులకి వస్తోంది. వచ్చాక చెప్పొచ్చు అని రాయలేదు– ఏదీ నిన్ననేగా వచ్చింది- ఉదయం లేవాక సావ కాశంగా కూర్చోపెట్టి చెపుదాం అనుకునేసరికే...." అన్నారు రంగనాథం గారు.

"పొద్దునే లేవగానే ఇంట్లో హడావుడి చూసింది. ఆ తరువాత మొదలుపెట్టింది గొడవ.... తనకు చెప్పకుండా పిలిచారని, అంచేత తన తప్పు ఏంలేదని, ఎంత మాత్రం పెళ్ళిచూపులకి కూర్చోనని గొడవ...."

"అంటే. అసలు పెళ్ళి వద్దంటోందా.... లేక పెళ్ళిచూపులని వద్దంటోందా, అసలు తన అభిప్రాయం ఏమిటట? పెళ్ళే చేసుకోనంటుందా, లేక అరేంజడ్ మేరేజ్ వద్దంటుందా" శ్రీవల్లి మధ్యలో అంది.

"ఏదీ సరిగా చెపితే గదా తల్లి. ఇప్పుడే పెళ్ళిచూపులు వద్దట. తనింకా పెళ్ళి గురించి ఆలోచించలేదట. కొన్నాళ్ళు జాబ్ చెయ్యాలట. ఏదేదో అంటోంది" రంగనాథం గారన్నారు వాడిన మొహంతో.

"చూడమ్మా వల్లీ .... నీవే నీ స్నేహితురాలికి ఎలాగైనా నచ్చచెప్పి వప్పించి సాయంత్రం పని జరిగేట్టు చూడు తల్లీ. లేకపోతే మా పరువు పోతుంది. నీ బంధు వులు కూడాను.... దానితో కాస్త మాట్లాడమ్మా వెళ్ళి...."

"వుండండి అంకుల్.... నేనసలు విషయం ఏమిటో కనుక్కుంటాను. మీరు వర్రీ కాకండి. నేను ఒప్పిస్తానులెండి- ఎక్కడుంది.... మేడమీద వుందా...." వల్లి లేచింది.

"ఏం చేస్తావో, ఎలా ఒప్పిస్తావో, పరువు కాపాడేట్టు చూడమ్మా.... చేసుకో వడం మానడం తరవాత ఆలోచిద్దాం. ముందు పెళ్ళి చూపులకి కూర్చునేట్టు వప్పించు" జానకమ్మ నీదే భారం అన్నట్లుగా అంది.

వల్లి మహిమ గదిలోకి వెళ్ళేసరికి ముఖం మాడ్చుకుని కూర్చున్న మహిమ వల్లిని చుర చుర చూసింది. "అందరూ అయ్యారు నీ వొక్కదానివి మిగిలావనా ఉపదేశాలు చెయ్యటానికి వచ్చావు-" స్నేహితురాలి మీద గయ్యమని లేచింది. వల్లి నవ్వి మంచం మీద కూర్చుని, "ఏమిటే నీ అలక. దేనికోసం ఈ రాద్ధాంతం...." హాస్యంగా మొదలు పెట్టింది.

"షటప్.... పెద్ద తెలివిగా మాట్లాడుతున్నానని అనుకోకు. అన్నీ విన్న నువ్వు నాకేం ప్రేమలు దోమలు మీద నమ్మకాలు లేవనీ తెలిసే అడుగుతావెందుకు" గయ్యమంది. ఆమె లేత గులాబి రంగు మొహం ఎర్ర గులాబి రంగులోకి మారింది.

"అయితే మరి పెళ్ళిచూపులు వద్దంటూ ఈ గొడవేమిటి- ప్రేమలులేవు గనకే పెద్దవాళ్ల కుదిర్చిన సంబంధం చేసుకోడానికేం.... ఇరవై మూడేళ్ళు వచ్చాయి ఇంకా నీకు పెళ్ళివయసు రాలేదనా నీ ఉద్దేశం. కన్నవాళ్ళకి కూతురి పెళ్ళి చేసి బాధ్యత తీర్చుకోవాలన్న ఆరాటం వుండదా.... వాళ్ళ ఆరాటం అర్థం చేసుకోకుండా చిన్నపిల్లలా యీ అగడం ఏమిటి.... నీ వయసుదాన్ని నాకు పెళ్ళి అయి ఏడాది అయింది...." నచ్చజెప్పే ధోరణిలో అంది.

"ఏం నీవు చేసుకుంటే నేను చేసుకోవాలని రూలుందా.... నాకిప్పుడు పెళ్లి చేసుకోవాలని లేదు. చేసుకోదలచనప్పుడు యీ పెళ్లి చూపులేమిటి?" విసుగ్గా అంది.

"ఇప్పుడు చేసుకోవాలని లేదా. అసలు చేసుకోవాలని లేదా...." రెట్టించింది వల్లి.

"ఐ హేట్ టు గెట్ మారీడ్.... నాకు పెళ్ళంటే అసహ్యం.... జీవితంలో పెళ్లి తప్ప మరీ ముఖ్యమైనదేదీ లేనట్టు పెళ్ళీ పెళ్ళీ అని చంపుతారెందుకు....ఏం లేకుండా బతకలేమా.... ఏమో తరువాత సంగతి ఎలా మారుతుందో నాకు తెలియదు గాని ఇప్పుడు ఎంతమాత్రం పెళ్లి చేసుకోవాలని లేదు...." మొహం ఎర్రపరచుకుని సీరియస్‌గా అంది.

"మరేం చెయ్యాలని నీ ఉద్దేశం....?"

"ఏం చెయ్యడమేం.... ఉద్యోగం చేస్తాను. కొన్నాళ్ళు హాయిగా, ఫ్రీగా, స్వతంత్రంగా లైఫ్ ఎంజాయ్ చేస్తాను.

"ఇదిగో మహీ.... చూడు పెళ్లి చేసుకున్న ఆడవాళ్ళంతా అష్టకష్టాలు పడి పోవడం లేదు, చేసుకోని ఆడవాళ్ళంతా సుఖపడ్తున్నారని చెప్పలేము. దేన్లో వుండే ఇబ్బందులు దాన్లో వున్నాయి. నీలా అందరూ అనుకుంటే నూటికి తొంభై తొమ్మిది

మంది ఆడవాళ్ళు, మగవాళ్ళు పెళ్ళిళ్ళు ఎందుకు చేసుకుంటారన్నారంటావు - సెక్యూరిటీకోసమో, ఛేంజ్ కోసమో, సుఖం కోసమో, పిల్లల కోసమో, ఏదో ఒకటి ఆశించే చేసుకొంటున్నారు గదా – పెళ్ళి చేసుకోకుండా వుంటే ప్రాబ్లమ్స్ వుండవనా....”

“అందరి సంగతి నాకెందుకు, నాకేం ప్రాబ్లమ్స్ వుంటాయి. చదువుకున్నాను ఏదో ఉద్యోగం చేస్తూ ఇండిపెండెంట్‌గా వుండగలను. నాకేం ఇబ్బందులుంటాయి. ఒకవేళ ఏదన్నా ఇబ్బందులుంటే అప్పుడే ఆలోచించవచ్చు.” మొండిగా అంది.

“అవును....ఏ ముప్పైకో, నలభైకో ఈ ఒంటరితనం విసిగెత్తి అప్పుడు ముసలమ్మవి అయ్యాక చేసుకుందువుగాని....చూడు మహీ, ఇప్పుడు ఏదో ఆవేశమో, ఆదర్శమో ఏదో అనుకుని ఇలా వచ్చిన మంచి అవకాశాన్ని వదులుకుంటే తర్వాత విచారిస్తావు. ఎందుకంటే ఏ వయస్సులో జరగాల్సినవి ఆ వయసులో జరగాలంటారు పెద్దవాళ్లు. నీవెప్పుడో మనసు మార్చుకునే వేళకి టూ లేట్ అవచ్చు. నీ సంగతి అలా వుంచు....కన్నవాళ్ల సంగతి ఆలోచించావా - వాళ్లకి వాళ్లుండగా వాళ్ల బాధ్యతలు తీర్చుకోవాలని వుండదా....”

అబ్బ, నీవేమిటి మామ్మలా, అమ్మమ్మలా మాట్లాడుతూ సాధిస్తున్నావు, ఏం యిప్పుడేం కొంప మునిగిందని గొడవ చేస్తున్నారు, నాకేదో నలభై ఏళ్లు రేపో మాపో వచ్చేస్తున్నట్లు రాద్ధాంతం చేస్తున్నారు. పాతికేళ్లకి ఇంకా రెండేళ్లు తక్కువే నాకు -” వల్లి అదోలా నవ్వింది.

“నలభై వచ్చేస్తే ఇంక గొడవెవరు చేస్తారు. చేయటానికి ఏముంటుంది అప్పుడు. ఎప్పటికయ్యేది ప్రస్తుత మప్పటికని. పెద్దవాళ్లు ఆరాటపడుతున్నారు. అసలింతకీ నీకు పెళ్లి మీద యింత విముఖత ఎందుకొచ్చింది, ఎప్పుడొచ్చిందో” శాస్త్ర వ్యంగ్యంగా అడిగింది.

ఎందుకొచ్చిందంటే సరి అయిన జవాబు సుహిమ దగ్గిర లేదు. చిన్నప్పటి నుంచి కొస్త జ్ఞానం వచ్చిందగ్గిరనుంచి అంటే పది ఏళ్లు దాటిందగ్గిర నించి పెళ్లి, మొగుడు పెళ్లాల సంబంధం అంటే అదో రకం ఏవగింపు, జుగుప్స, భయం లాంటిది మనసులో చోటు చేసుకుంది. రాత్రిళ్లు నిద్ర మధ్యలో మెళకువ వచ్చినప్పుడు బెడ్‌లాంప్ వెలుగులో తండ్రి తల్లి దగ్గిరికి చేరి....పగలంతా ఎంతో గంభీరంగా కనిపించే ఆయన అదో రకంగా నవ్వుతూ, తల్లి తండ్రి ప్రవర్తన చూసి అదో రకం జుగుప్సతో కళ్లు గట్టిగా మూసుకునేది. అంతే కాదు యింట్లో పనిమనిషి వారానికో రోజు మొగుడు కొట్టాడని వళ్లంతా కమిలిపోయిన దెబ్బలతో, కళ్ల కింద నల్ల మచ్చతో ఏడుస్తూ వచ్చేది. మొగుడయితే అలా కొడ్తాడా, కొడ్తే ఎందుకూరుకుంటుంది ఇది. ఆ చిన్న వయసులో ఎన్నో సందేహాలు. పోనీ అప్పి అంటే సరే

పక్కింటి వరలక్ష్మమ్మగారు తల్లి దగ్గిర అన్నీ చెప్పుకుని ఏడిచేది. చిన్నప్పుడు అత్తగారి చేతిలో వాతలు, మొగుడు చేతిలో దెబ్బలు, పెద్దయ్యాక కొడుకుల చేతిలో చివాట్లు అవమానాలు భరిస్తూ రోజంతా పడి వంటింట్లో చాకిరి చేసినా కోడళ్ల దెప్పుళ్లు....అన్నీ వింటూ ఆడదాని జీవితం అంతా అలా మొగాళ్లకింద నికృష్టంగా బతకడమా అనిపించేది ఆ తెలిసీ తెలియని వయసులో. నాలుగిళ్ల అవతల గుమస్తా గారి భార్య కామాక్షి పాతికేళ్లకే నలుగురు పిల్లల్ని కని అస్థిపంజరమై రోజంతా పిల్లలతో ఉచ్చలు దొడ్లు, అంట్లు, వంటతో యిటు కడుపుతోనో, అటు చంటి పిల్లతోనో తప్ప, కనపడక ఎందుకు వీళ్లు ఈ పెళ్లి సంసారం అనే లొంపిలో పడి బాధలు కొని తెచ్చుకుంటారు అనుకునేది పదిహేనేళ్ల మహిమ - పెళ్లవగానే తన పుట్టింరోజులు కూడా మర్చిపోయి యిరవై నాలుగు గంటలూ పెళ్లాం కొంగు పట్టుకుని గదిలోంచి ఊడిపడని పెద్దన్నయ్యలో మార్పుకి ఎంత ఆశ్చర్యం కల్గింవీ.... ఆర్నెల్లు దాటేసరికి ఆ ప్రేమ దోమ అంతా ఎగిరిపోయి ఇద్దరూ ఎలా వాదించుకుంటూ దెబ్బలాడుకునే వారో చూసి పెళ్లంటే ప్రేమంటే యింతేనా, మూడు నాళ్ల ముచ్చటా" అన్పించింది. ఆ దృశ్యాలు మహిమని హంట్‌చేసి స్త్రీ పురుష సంబంధం పట్ల మరింత ఏహ్యత పెంచి - పెళ్లి అంటే అదో రకం ఏవగింపు భయం కల్గించాయి-ఇలా ఎన్నో చూసినవి, చదివినవి అన్ని కలిసిన అనుభూతులన్నీ కలిపి వడబోసి యూనివర్శిటీ స్థాయికి చేరేసరికి పెళ్లి అనేది అర్థం లేని, అవసరం లేని బంధాన్ని తను తగిలించుకుని చేతులారా బాధలు కొని తెచ్చుకోరాదన్న నిర్ణయానికి వచ్చేసింది మహిమ.

"ఏమిటే మాట్లాడవు....ఏం మాట్లాశాలో తెలియడం లేదు. చూడు మహిమా నీవు మామూలుగా చూడవలసినవి భూతద్దంలోంచి చూస్తూ, ఏవేవో ఊహించుకుంటున్నావనిపిస్తుంది. మగాళ్లంటే, మొగుళ్లంటే రాక్షసులని ఎందుకు అనుకోవాలి. ఎక్కడో నూటికి కోటికి అలా వుండొచ్చు ఎంతోమంది సహృదయులు, సంస్కారులుంటారు. అందులో ఈ రోజుల్లో అంత చదువుకున్నవాళ్లు, తమతో సరిగా చదువుకుని ఉద్యోగాలు చేస్తున్న భార్యల్ని నీవనుకున్నట్టు యిల్‌ట్రీట్ చెయ్యడం లేదు... "

"ఆ....చూస్తున్నాం....రోజూ పేపరు తెరిస్తే వరకట్నం చావులు, పెళ్లాన్ని కాల్చుకుతినే మొగుళ్ల కథలు, సంసార బాధలు భరించలేక ఆత్మహత్యలు చేసుకుంటున్న ఆడవాళ్ళు, రేప్‌లు చేసి చంపేసే కథలు....హూ....ఆడదాని బతుకు మారిపోయిందని మనల్ని మనం నమ్మించుకుని ఆత్మవంచన చేసుకుంటున్నాం" వ్యంగ్యంగా అంది.

"చూడు మహీ....దేశంలో ఎనభై కోట్ల ప్రజలుండే పేపర్లలో, వార్తల్లో వచ్చే వార్తల్లో చావులు, రేపులు పదో పదిహేనో వుంటుంటాయి. అంటే ఎక్కడో

ఏదో ఒకటి అర సంఘటనలు పేపర్లలో వచ్చినంత మాత్రాన అదే అందరిళ్లల్లో జరిగే సంఘటనలని ఎలా అంటావు....అదే నిజమయితే ప్రతిరోజూ యిన్ని లక్షల మంది పెళ్ళిళ్ళు ఎందుకు చేసుకుంటున్నారంటావు - పెళ్ళి, సంసారంలో కేవలం కష్టాలు కన్నీళ్ళు అవమానాలే వుంటే ఈ సంబంధాన్ని తగిలించుకోడానికి నూటికి తొంభై తొమ్మిది మంది ఎందుకు తయారవుతున్నారు?" జవాబు చెప్పమన్నట్లు చూసింది.

"ఏం చేస్తారు ఆడపిల్లలు - ఇదిగో ఇలా తల్లి తండ్రి చంపితే ఎదురు చెప్పి ఒంటరిగా నిలబడే ధైర్యం లేక....ఈ సమాజంలో ఓ పెళ్లి కాకపోతే, మగాడి అండ లేకపోతే బతకలేమన్న పిరికివాళ్ళు యీ ఆడవాళ్ళు...." ఆవేశంగా అంది.

వల్లి, ఎలా మహిమని కన్విన్స్ చెయడం అన్నట్టు నిస్సహాయంగా చూసింది - చిన్నప్పటి నుంచి అంటే కాన్వెంట్, హైస్కూలు, కాలేజీల వరకు ఇద్దరూ కల్సి చదువుకున్న స్నేహితులు....మహిమ అందం, తెలివి పట్టుదల అంతా చూసి ఎంతో ఆకర్షితురాలయ్యేది వల్లి. క్లాసులో చదువులో ఫస్టు వచ్చే మహిమ అంటే హీరోయిన్ వర్షిప్ వల్లికి-బి.ఏ. కాంగానే తల్లితండ్రులు పెళ్లి చేస్తే బుద్ధిగా చేసేసుకుంది. మహిమ ఎమ్.ఎస్సీ. చేసి ఇంకా పై చదువులు చదివి ఉద్యోగాలు చెయ్యాలనుకుంటుందని తెల్సినా పెళ్లంటే ఇంత విముఖంగా వుందన్నది ఆమె కీరోజువరకు తెలియదు. ఆమెకి నచ్చచెప్పాలని వచ్చిందిగాని మహిమ ధోరణి చూస్తే అది అంత సులభంగా సాధ్యపడేదిగా అన్పించలేదు.

"మహీ....చూడు మా పినమామగారి అబ్బాయి ఎంత స్మార్ట్‌గా వుంటాడో తెలుసా. ఇంజనీరింగ్, ఎం.బి.ఏ. చేసి టాటా కన్సల్టన్సీన్‌లో బొంబాయిలో ఎంత మంచి ఉద్యోగంలో వున్నాడో తెలుసా; ఫ్లైట్, కారు....పట్టుమని ఇరవై ఎనిమిదేళ్ళు లేని అతను అప్పుడే ఇంత మంచి పొజిషన్‌లో వున్నాడు....మంచి ఫ్యూచర్ వుంది. నరేష్ చాలా బుద్ధిమంతుడు. బాగా తెలుసు అతని స్వభావం నాకు....ఇలాంటి సంబంధం కావాలనుకున్నప్పుడు రాదు - ముందసలు అబ్బాయిని చూడు....తరువాత సంగతి ఆలోచిద్దాం - ప్లీజ్ నా కోసం...."

"వల్లీ....చూడు....పెళ్లి చూపులయ్యాక వద్దంటే మరింత ఇన్సల్ట్ ఫీలవు తారు ఎవరన్నా. అందుకే ముందే వద్దంటున్నాను. మంచి సంబంధం కాదన్నానా నేను. చేసుకోదలచనప్పుడు అనవసరంగా చూడ్డం ఏమిటి. సారీ, మీ బంధువు లబ్బాయి నీ పొజిషన్ నాకర్థం అవుతుంది. కాని నాకెందుకో ఇప్పుడసలు చేసు కోవాలని లేదు. ఏమో చూద్దాం కొన్నాళ్ళు పోతే నా మనసు మారితే...."

అప్పటివరకు నీ కోసం కూచుంటాడా ఇతను...." కోపంగా చూసింది. మహిమ నవ్వింది.

"ఇతన్ని కాదోమన్నా నేను - అసలు వల్లీ, నేను పెళ్లంటూ చేసుకుంటే నాకెవరన్నా తటస్థపడి, ఇద్దరి అభిప్రాయాలు కల్సి, నాకు నచ్చితే నా అంతట నేను చేసుకుంటాను. ఇలా పెళ్లి చూపులు, అరేంజెడ్ మేరేజి నేను చేసుకోను. మీవాళ్లకి చెప్పేయి ఆ మాట...." స్థిర నిశ్చయం చేసుకున్నదానిలా అంది.

వల్లి నిస్సహాయంగా చూసి లేచి నిలబడింది.

తరువాత నాలుగు అయిదు రోజులు ఇంట్లో ఎంత గొడవ జరగాలో అంతా జరిగింది. తల్లి ఏడుపులు, తండ్రి హితబోధలు, అన్నల బెదిరింపులు, వదినల హిత బోధలు ఏవీ మహిమని కదల్చలేకపోయాయి. అంతా నిస్పృహతో మహిమని శాప నార్థాలు పెట్టినట్టే, "నీ ఖర్మ....నీ రాత ఎలా వుందో అందుకే నీకీ పెడబుద్ధులు పుట్టాయి. పెద్దవాళ్ళు నీ మంచి కోరి చెప్పింది వినకపోతే నీవే తరువాత అనుభ విస్తావు. మేం వున్నన్ని రోజులు బాధపడ్తాం. తరువాత నీ అతీగతి ఎవరికీ పట్టదు. అప్పుడు నీవు కావాలన్నా నీకు కావాల్సింది దొరకపోవచ్చు. కానీ అనుభవమే నీకు పాఠం చెప్తుంది" అన్నాడు తండ్రి. "పోనీ నీ అంతట నీవు చేసుకున్నా ఆ చేసు కునేదేదో మరీ ఆలస్యం కాకముందు చేసుకో...." ఆఖరి ఆశగా తల్లి అంది.

*   *   *

కాలచక్రంలో ఇరవై రెండేళ్ళు గడిచిపోయాయి. మహిమ డాక్టర్ మహిమ అయింది. మూడేళ్ళు ఫారెన్‌లో పోస్ట్ గ్రాడ్యుయేషన్ చేసి డాక్టరేట్ సంపాదించు కుని యూనివర్శిటీ ప్రొఫెసర్‌గా స్థిరపడింది. బంగళా, కారు, పనికి, వంటకి మను షులు....వుండాల్సిన హంగులన్నీ వున్నాయి.

ఈ ఇరవై రెండేళ్లలో ఆరేడు ఏళ్లు చాలా బిజీగా అసలు దేన్ని గురించీ ఆలోచించే తీరిక లేకుండా చదువు, ఫారెన్ వెళ్లి రావడం, ఉద్యోగంలో స్థిర పడడంతో అయిపోయింది. రాజారావుగారు రెండు మూడుసార్లు పెళ్లి ప్రస్తావన తెచ్చినా మహిమ "డాక్టరేట్ అవ్వాలి ఇప్పుడప్పుడే నేనేం అనుకోలేదు" అంది. ఆయన నిట్టూర్చి వూరుకున్నారు. మహిమ ఫారెన్ నుంచి వచ్చేలోగానే ఓ రోజు హార్ట్ అటాక్ వచ్చి ఆయన పోయారు. తరువాత తల్లి ఏడుస్తూ నాలుగు అయిదు సార్లు బతిమిలాడింది. "నేనూ పోయాక ఇంక నిన్ను గురించి పట్టించుకొనే వారెవరో....నా మాట విను—చదువయింది ఉద్యోగం అయింది. ఇరవై తొమ్మిదేళ్లు వచ్చాయి యింకెప్పుడు...." అంటూ గోలపెట్టేది. తండ్రి పోయాక తన దగ్గిర వచ్చి వుండమన్న తల్లి ఆ యిల్లు విడిచి, ఆ వూరు విడిచిరానంది. తల్లిని కష్ట

పెట్టడం ఇష్టం లేక "అలాగే చూద్దాంలే....నాకు నచ్చిన ఎవరన్నా కనిపిస్తే చేసు కుంటాలే" అనేది మహిమ.

నిజం చెప్పాలంటే ముప్ఫై ఏళ్ళు వచ్చేవరకు అసలు మహిమ పెళ్ళి గురించే ఆలోచించలేదు. ఒంటరితనం విసుగనిపించలేదు. ఐదారేళ్ళు చదువయ్యాక కొత్త ఉద్యోగం, కోలీగ్స్‌తో సరదాగా గడపడం, స్టూడెంట్స్‌తో చనువుగా వుంటూ, కొందరు స్టూడెంట్స్ ఇంటికి వచ్చి చదువు చెప్పించుకుంటూ.... ఫ్రెండ్స్‌తో పిక్నిక్‌లు పార్టీలు అంటూ లైఫ్ ఎంజాయ్ చేసింది. పుస్తకాలు చదవ డం, టి. వి. చూస్తుంటే రాత్రి గడిచిపోయేది. శలవుల్లో ఇంటికెడితే అన్నయ్యలు, పిల్లలతో రోజులు నిమిషాల్లా గడిచేవి.

మహిమకి తల్లిపోయే నాటికి ముప్ఫై నిండింది. ఆఖరి కోరిక తీరలేదన్న వ్యథతోనే పోయింది ఆవిడ.

ముప్ఫై ఏళ్ళు నిండి జీవితం రొటీన్‌గా మారిపోయాక మహిమకి ఆ జీవితం పట్ల కొత్త అనాసక్తత, విసుగు మొదలైంది. రోజూ అవే పాఠాలు, అదే యూని వర్శిటీ, అవే కోలీగ్స్ ముఖాలు. ఉదయం లేచిం దగ్గరనుంచి ప్రతిది ఏదో రొటీ న్‌గా తయారైంది అన్పించడం మొదలుపెట్టింది. జీవితంలో ఏదో కావాలని,మార్పు కోరసాగింది ఆమె మనసు. అందరూ తన కళ్ళ ముందే మొగుడు పిల్లలతో సంసా రాల్లో పడిపోతే తనొక్కర్తే ఇలా ఒంటరిగా మిగిలిపోయిందనిపించసాగింది. కని పించిన మంచి చీరల్లా కొని వార్డ్ రోబ్ నింపేసే మహిమకి.... ఈ చీరలు ఎవరి కోసం కట్టుకోడం.... ఇంట్లో ఈ ఫర్నిచర్లు ఈ మార్పులు చేర్పులు ఎవరు చూడా లని.... ఈ డబ్బు సంపాదించి ఎవరికి పెట్టాలి లాంటి ప్రశ్నలు తలెత్తడం ఆరం భించాయి. చీరల మీద, ఈ అలంకరణ మీద, పార్టీల మీద శ్రద్ధ తగ్గి అదోలా మూడీగా వుండసాగింది. చాలింక ఈజీవితం ...కొత్త రకం జీవితం మొదలుపెట్టాలి అనిపించింది. తనని ఇప్పుడెవరన్నా పెళ్ళి చేసుకో అంటే బాగుండును.... ఏదన్నా సంబంధం చూస్తే చేసుకో అని బలవంతం చేస్తే.... ఆ సమయంలో హఠాత్తుగా తల్లి, తండ్రి తన పెళ్ళి గురించి ఎలా పలవరించారో గుర్తు వచ్చేది. అన్నయ్యే లిద్దరూ బొత్తిగా తన గురించి పట్టించుకోడం మానేశారు. తల్లి వుండగా శలవులకి వెళ్ళేది. ఇప్పుడసలు "రా" అని కూడా ఎవరూ అనడం లేదు. తనంతట తాను నేను పెళ్ళి చేసుకుంటాను సంబంధాలు చూడండి అని ఎలా చెప్పడం ఎవరికి చెప్ప డం అనిపించేది-

ఇప్పటివరకూ ఏ పురుషుడూ ఆమెని ఎట్రాక్ట్ చెయ్యలేదు. యూనివర్శిటీలో కోలీగ్స్ అంతా పెళ్ళయిన వాళ్ళు.... ముసలి భావాలు, సంసార జంజాటాల్లో

ఇరుక్కుపోయిన వాళ్ల తప్ప స్మార్ట్‌గా, చలాగ్గా వుండే మగవాడే ఆమెకి పరిచయం కాలేదు. అలా అనేకంటే ఆమె పరిచయం చేసుకోలేదు- ఒకరిద్దరు ప్రొఫెసర్లు మహిమ పెళ్లికానిదని కొంత చొరవ తీసుకోడానికి ప్రయత్నించి, ఆకర్షించాలని ప్రయత్నం చేసినా మహిమ అలాంటి అందరినీ దూరంగానే వుంచేది. జీవితం అంటే యూనివర్శిటీ. పాఠాలు మాత్రమేకాదు ఇంకేదో కావాలి- అనిపించే వేళకి ముప్పై నాలుగు నిండాయి మహిమకి.

ఆ టైములో ఓసారి వల్లి పుట్టింటికి వచ్చింది. ఇద్దరు టీనేజ్ పిల్లలతో పక్కా యిల్లాలు అయిపోయింది. అక్కడికి మహిమ వెళ్ళేసరికి వల్లి పినమామ గారి కొడుకు నరేష్ అంటే మహిమ కోసం చూసిన అతను భార్యతో సహా—ఒక్క క్షణం అచేతనంగా నిలబడిపోయింది వల్లి పరిచయం చేస్తుంటే, ఇతన్నా తను వద్దంది.... ఎంత స్మార్ట్‌గా, ఎంత హుందాగా వున్నాడు. అతని భార్య అయితే ఎంత బాగుందీ.... యిద్దరినీ చూస్తే, వాళ్ళ జోక్స్ మాటలు వింటూంటే "మేడ్ ఫర్ ఈచ్ అదర్" అంటే యిదేనేమో అనిపించింది. పిల్లలిద్దరూ కడిగిన ముత్యాల్లా వున్నారు. ఆ ముచ్చటైన దంపతులని, సంసారాన్ని చూస్తే— తనది కావాల్సిన దాన్ని చేతులారా వదులుకుంది అన్న భావం ముల్లులా మనసుని తాకింది. పెళ్లి అంటే నరకంలోకి అడుగుపెట్టడం మాత్రమే కాదు- అదృష్టం బాగుంటే స్వర్గం లానూ వుండొచ్చు అనిపించింది. ఒకసారి అతన్ని తను చూసి వుంటే ఎంత బాగుండేది- పెళ్ళి చూపులు వద్దని ఎంత పొరపాటు చేసింది. ఆమె మొహంలో హావభావాలు కనిపెట్టిన వల్లి స్నేహితురాలి వంక "చూసావా నీవేం పొందలేక పోయావో" అన్నట్టు చూసింది.

ఇద్దరు స్నేహితురాళ్ళు డాబా మీద కూర్చుండగా— "ఏం ఇప్పటికన్నా పెళ్ళి కావాలనిపిస్తుందా లేదా...." అడిగింది వల్లి. తల ఆడించింది. అది వద్దనో, కావాలనో మహిమకే తెలియదు. స్నేహితురాలిని చూసి నిట్టూర్చింది వల్లి- అందంగా వుండే మిసమిసలాడే ఆ రంగు వన్నె తగ్గడం ఆరంభించింది. మొహంలో ఆ కళ, సునుపు తగ్గిపోయాయి. కళ్ళకింద నల్ల చారలు వచ్చాయి. మొహంలో "గ్లో" పోయింది. "లైఫ్ బోర్ కొట్టడం లేదు.... ఒక్కర్తివి ఒంటరితనం ఫీలవడం లేదూ...." మహిమ తలదించుకుంది. గొంతులో ఏదో అడ్డుపడ్డట్టు గుటక వేసింది. "చేసుకో మహీ— బిఫోర్ యిట్ జీ టూ లేట్.... జీవితంలో ప్రతి మనిషికి మార్పుండాలి.... ప్రతి దశలో మనిషికి మార్పు లేకపోతే పిచ్చెత్తుతుంది. పసి తనంలో ఆటపాటలు, చిన్నప్పుడు చదువు సంధ్యలు- యవ్వనంలో పెళ్ళి, ఆ తరువాత పిల్లలు, సంసారం.... ఇంకా పెద్దయ్యాక మనవలు.... ఇలా ప్రతి స్టేజిలో జీవితంలో కొంత అనుభవాలు, అనుభూతులు కావాలి మనిషికి. ప్రతి స్టేజిలో మని

షికి ఓ తోడుండాలి. మనసులోని మాట చెప్పేందుకు నా అనే మనిషి వుండాలి. జీవితం నడిచే రైలు బండిలా వుంటేనే, ఓ గమ్యం చేరాలన్న ఆరాటంతో ప్రయాణంలోని అన్ని ఇబ్బందులు సహించగలడు మనిషి— ఎంత రద్దీ, చమట, చీదర వున్నా రైలు కదులుతున్నంత సేపు మనిషి సర్దుకుపోతాడు- అదే రైలు ఆగిపోతే ఎంత అసహజంగా, ఎంత ఇబ్బందిగా వుంటుంది మనకు. రైలు కదలాలి. నీ వెంత ఎ. సి. క్లాసులో కూర్చున్నా రైలు కదలకపోతే ఆ ఎ. సి. చల్లదనం, నీకు తృప్తి నివ్వలేదు. కదలని రైలులో ఎన్నిరోజులు మార్పులేకుండా కూచోగలవు. నీకు డబ్బుంది, చదువుంది, బంగాళా, కార్లు, చీరలు, నగలు అన్నీ వున్నాయి. కాని నీ జీవితానికి పరిపూర్ణత వుండదనిపిస్తూందా- ఏదో లోటూ కన్పించడంలేదూ. మహిమా.... ఇప్పటికయినా తొందరగా ఎవరినన్నా చేసుకో.... అన్నింటికన్నా మనిషికి శాపం ఏమిటో తెలుసా? ఒంటరితనం.... అది నీవు ఇప్పటికన్నా గ్రహించలేదూ...."

"నన్నెవరు చేసుకుంటారు ఇప్పుడు...." వినిపించీ వినిపించనట్లుంది.

"ఇన్నేళ్ళల్లో నీకు నచ్చిన మగాడే కన్పించలేదా.... ఫరవాలేదు. ఈ వయసుకీ సరిపోయిన వాళ్ళుంటారు. పోనీ పేపర్లో వేయి.... వల్లి" సలహా.

ఇంటికి వెళ్ళాక ఎందుకో ఏదో దిగులు, గుండెల్ని మెలిపెట్టినట్లు ఇబ్బంది.... మహిమకి ఎందుకో అకారణంగా కళ్ళ నీళ్ళ వచ్చాయి.

ఇప్పుడు మహిమకి నలభై మూడు నిండాయి. మహిమ పెళ్ళి ప్రయత్నాలు ఏమీ ఫలించలేదు. పేపర్లలో రెండు మూడు సార్లు అడ్వర్టైజ్ చేసింది. చాలానే వచ్చాయి. జవాబులు చాలావరకు రెండో పెళ్ళివాళ్ళు, డైవోర్సీలు కొంతమంది చదువు, సంపాదన తనతో ఎందులోనూ తూగనివారు అందులో కాస్త నచ్చినవి రెండు, మూడు. ముగ్గురిని పిలిచింది ఇంటర్వ్యూకి. ఒకతను ఎండిపోయి కట్టె పేడులా వుండి, వున్న అరగంటలో ఆరు సిగరెట్లు కాల్చాడు. ఇంకోడు బట్ట తల, బాన పొట్ట- కళ్ళెర్రగా తాగినవాడిలా.... వున్న ఐదు నిమిషాల సేపు మహిమని చూపులతో తినేసాడు— మహిమకి అందరినీ చూస్తే కంపరం ఎత్తింది. ఇన్నాళ్ళుండి ఇలాంటి వాళ్ళనా చేసుకునేది. పిల్లలున్న వాళ్ళని, డైవర్సీలని అసలు పిలవలేదు. ఏభై ఏళ్ళ వాళ్ళు కాకపోతే పాతికేళ్ళ బాలా కుమారులు ఎవరొస్తారు తనకు. ఇప్పుడు విరక్తిగా వేదనగా అనుకుంది. పెళ్ళి ప్రయత్నాలు ఆ విధంగా బెడిసి కొట్టాక మళ్ళీ ఏ ప్రయత్నమూ చేయలేదు మహిమ.

నలభై ఐదేళ్ళ మహిమ జుట్టు తెల్ల బడుతోంది. కళ్ళజోడు వచ్చింది. వళ్లూ వస్తూంది. అచ్చం ప్రొఫెసరమ్మలా కనిపిస్తూంది ఇప్పుడు.

ఇంట్లో కాలక్షేపానికి అన్న కూతురుని యూనివర్శిటీలో తనదగ్గిర చదివిస్తానని తెచ్చి పెట్టుకుంది పల్లవిని. అప్పటినుంచి కాస్త యింట్లో కాలక్షేపం అవు

తోంది. అన్నగారు పెళ్ళి పెటాకులు వద్దన్న మహిమ దగ్గర కూతురిని వుంచడానికి చాలా సందేహించాడు. వున్నచోట సీటు దొరక్క ఆఖరికి ఒప్పుకోక తప్పలేదు.

ఆరోజు అన్నగారు ఆ వూర్లో పల్లవికి ఏదో మంచి సంబంధం వుందంటే మాట్లాడడానికి వచ్చాడు. "ఇప్పుడా, నా పరీక్షలు అయితేగాని నేనేం చేసుకోను. ఇప్పుడేం సంబంధాలు చూడద్దు. చూసి నన్ను ప్రాణం తీయకండి. ముందే చెపుతున్నాను...." అంది పల్లవి.

అన్నగారు ఏదో అనేలోపలే "పరీక్షకేంలే.... అవే అవుతాయి. పెళ్ళి చేసుకుంటే ఏగ్జామ్స్ రాయకూడదనేం వుందా.... ఫొటోలో అబ్బాయి బాగున్నాడు, మంచి ఉద్యోగం.... వద్దనకు...." చటుక్కున అంది తనకు తెలియకుండానే. అంటూనే అన్నగారి వంక చూసింది. అన్నగారి మొహంలో ఆశ్చర్యం చూసి చటుక్కున చూపు మరల్చుకుని.... అదేదో తమాషాకి అన్నట్లు "ఇదిగో పల్లూ నీవిలా అన్నావంటే.... నీకేదో నేను నేర్పి పెట్టానని మా అన్న అనుకుంటారు" అంది నవ్వుతూ. అన్నగారి మొహంలో, కళ్ళల్లో కన్పించిన భావాలకి తప్పు చేసిన దానిలా తల దించుకుంది.

రాత్రి ఆరుబయట కుర్చీలో కూర్చుంటే ట్రాన్సిస్టర్ లోంచి పాట-"మనసున మనసై బ్రతుకున బ్రతుకై తోడొకరుండిన అదే భాగ్యమూ.... అదే భాగ్యమూ.... మనసుని కుదిపే పాట!! హూ.... మనసున మనసై కాకపోయినా బ్రతుకులో తోడొకరుండాలన్నది ఎంత నిజం! ఆ తోడు కోసమేనా.... ఎన్ని ఇబ్బందులు, కష్టాలు, కన్నీళ్ళు భరిస్తూ, జనం బంధానికి కట్టుబడ్తారన్నది ఎంత నిజం!

ఆ సత్యం.... ఎంత ఆలస్యంగా అర్థం అయింది తనకి — ఒక్కసారి కాలాన్ని వాచీలా వెనక్కి తిప్పగలిగితే....

★

(వ ని త)

స ర్దు బా టు

రాత్రి ఎనిమిదిన్నర అయింది. వంటింట్లో చకచక గిన్నెలు కడిగి, స్టవ్ గట్టు ఆలికి తడుస్తూంది సుజాత. "జునూన్" అప్పుడే మొదలవుతూంది టి.వి. లో.